

Людвик І. В.,

аспірант Інституту законодавства Верховної Ради
України

ЩОДО РЕФОРМУВАННЯ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УКРАЇНІ

Сучасний конституційний процес в Україні можна охарактеризувати не лише як багатовекторний, а й як багатосуб'єктний: нині утверджуються нові учасники конституційно-правових відносин, натомість, конституційна правосуб'єктність традиційних учасників конституційного процесу (громадян, інститутів громадянського суспільства, органів державної влади, органів місцевого самоврядування тощо) постійно модернізується. Разом із тим, далеко не всі суб'єкти конституційно-правових відносин отримали належну увагу правознавців і стали предметом відповідних наукових досліджень. Про це, зокрема, свідчить і малодослідженість конституційно-правового статусу засобів масової інформації в Україні.

Загальновідомо, що засоби масової інформації (далі — ЗМІ) в Україні та зарубіжних державах відіграють особливу роль у всебічному інформуванні громадян і суспільства в цілому про події та явища, що відбуваються у державі та за її межами, суспільстві, доквітлі тощо. Поряд із такими соціальними інституціями як освітній процес, виховання у сім'ї, соціумі тощо, ЗМІ здійснюють значний вплив на формування культури і свідомості, зокрема, правової, громадянина і суспільства. Очевидно, що нині кожна цивілізована країна є, у першу чергу, державою інформаційною, в якій засоби масової інформації є важливими учасниками конституційного процесу.

У силу зазначеного, очевидно є необхідність належного правового регулювання відповідних суспільних відносин, які виникають з приводу діяльності ЗМІ. Адже, з одного боку, забезпечення конституційного права громадян на інформацію, а з іншого — недопущення зловживання таким правом спричиняють доцільність формування чітких правил поведінки учасників суспільних інформаційних відносин. При цьому, унормування відповідних суспільних відносин вимагає визначення конституційно-правового статусу ЗМІ та тенденцій його розвитку й удосконалення в Україні.

Конституційно-правовий статус ЗМІ в Україні є передусім системою ідеологічно-правових (доктринальних), нормативно- та організаційно-правових структурних елементів, які визначають поняття, принципи, конституційну правосуб'єктність та гарантії діяльності та поведінки ЗМІ щодо реалізації й гарантування конституційного права громадян України вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб — на свій вибір. Тобто, конституційно-правовий статус ЗМІ є узагальнюючою категорією для всіх юридичних параметрів і властивостей цього учасника конституційного процесу. Він визначається доктринальною, нормативно-правовою та організаційно-правовою складовими.

Щодо ідеологічно-правової, або ж доктринальної складової конституційно-правового статусу ЗМІ, то вона є теоретико-методологічною основою, системою ідей і ідеалів буття та дієвості ЗМІ як активного учасника конституційно-правових відносин, повноцінного суб'єкта однойменної галузі права. В основу такої доктрини мають бути покладені цілісні концепції конституційно-правового статусу ЗМІ, формування яких поза доктриною інформаційного права лише починається здійснюватися в українській юридичній науці.

Доктринальна, або ж ідеологічна (креативна) складова конституційно-правового статусу ЗМІ, набуваючи належного наукового забезпечення, трансформується в нормативно-правову та організаційно-правову складові. Так, нормативно-правова складова конституційно-правового статусу ЗМІ власне сприяє трансформації доктринального статусу досліджуваного нами суб'єкта права в нормативний вимір, після чого на нього поширюються загальні та спеціальні юридичні гарантії, властиві для правового захисту будь-яких легітимних норм права, закріплених у чинному законодавстві України. При цьому, унормування конституційно-правового статусу ЗМІ нині здійснюється не лише в національному, а й міжнародному законодавстві.

Доктринальна конструкція правового статусу того чи іншого учасника правовідносин, навіть здобувши своє належне унормування, стає дієвою лише через усталення організаційно-правових механізмів реалізації відповідних нормативно-правових приписів. Поширюючи це твердження на вітчизняні ЗМІ, можна стверджувати, що ЗМІ стають суб'єктом конституційного права після того, як їх правосуб'єктність забезпечується та гарантується іншими учасниками конституційного процесу в Україні. При цьому, йдеться про формування системи учасників конституційного процесу, до обов'язків яких входить забезпечення діяльності ЗМІ.

Визначені складові конституційно-правового статусу ЗМІ не вичерпують всю багатоаспектність досліджуваного явища. Адже сучасні ЗМІ в Україні різняться за цільовим і програмним призначенням; сферою поширення; видами висвітлюваної діяльності; способами поширення інформації; періодичністю випуску; офіційністю; організацією збирання та поширення інформації; суб'єктами заснування та власності тощо. При цьому, для кожного виду ЗМІ властиві свої особливості їх конституційно-правового статусу.

Також, слід відзначити, що нині зберігає свою актуальність проблема унормування конституційно-правового статусу сучасних ЗМІ в чинному конституційному законодавстві та деталізація конституційно-правових положень про ЗМІ в поточному законодавстві. Як відомо, загальні засади та порядок організації і діяльності ЗМІ, як і інших учасників конституційно-правових відносин, унормовуються системою нормативно-правових актів у відповідній сфері суспільних відносин.

При цьому, автор свідомо наголошує на існуванні системи конституційного законодавства, яка урегульовує інститут ЗМІ. Ця система представлена актами чинного законодавства, які різняться за предметом правового регулювання та своєю юридичною силою, а також міжнародним законодавством (міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; загальновизнаними нормами і принципами міжнародного права, які визначають і гарантують права людини в інформаційній сфері). На жаль, донині інформаційне законодавство лише фрагментарно регулює конституційно-правовий статус ЗМІ. Комплексне ж унормування відповідного статусу ЗМІ на сьогодні не можливе без завершення підготовки Інформаційного кодексу України, запровадження якого стане реалізацією відповідних міжнародних стандартів.

Швець І. В.,

ад'юнкт кафедри конституційного та міжнародного права НАВС

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ – ОСНОВА РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПРАВ ДИТИНИ

Центральним елементом конституційно-правового статусу дитини є права й обов'язки, які безпосередньо визначають її становище в суспільстві, міру юридичної свободи і відповідальності. В юриспруденції під правами, які є у громадянина, розуміють надані йому законом можливості. Вони створюють необхідні умови для всебічного розвитку особи, задоволення її інтересів та потреб. Права, свободи й обов'язки людини, тобто певні можливості, які необхідні для існування розвитку людини в конкретних історичних умовах, об'єктивно визначаються досягнутим економічним, соціальним та культурним рівнем розвитку суспільства і мають бути законними й рівними для всіх людей.

Своє юридичне закріплення права та свободи людини і громадянина знаходять, насамперед, у Конституції України і конституційному законодавстві, яке зорієнтовано на міжнародно-правові стандарти. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина є основоположною частиною чинної Конституції України. Закріплення основ правового статусу особи в Конституції України відображає принципово новий підхід до розуміння прав людини та громадянина і є головним критерієм і принципом правової держави. Крім того, Конституція України передбачає, що при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів, як зазначалося, не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав та свобод (ст. 22).

З правової точки зору дитина виступає самостійним суб'єктом права. Саме тому на неї розповсюджується весь комплекс громадянських, політичних, економічних, соціальних та культурних прав людини. Конституція України гарантує правовий захист, матеріальну і моральну підтримку дитинства (ст. 24). Це свідчить про те, що держава не є пасивним учасником при реалізації зазначених норм права, а активно сприяє забезпеченню реалізації прав дитини та виконує функцію її соціального захисту.